

ՎԵՐՁԻՆ ՄԻՋՆԱԲԵՐՐԻ ՓԼՈՒՉՈՒՄԸ

- Ա. -

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՃՇԴԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ԲԾԱԽՆԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Բ. Աշխարհամարտն էսք սկսուած եւ մինչեւ անցեալ դարու իննսունականները շարունակուող «պաղ պատերազմի» խառնակ ու անկանխատեսելի ժամանակները մերօրեայ աշխարհաքաղաքական դէպքերուն համեմատ մասկական խաղ կը յիշեցնեն:

Այդ ո՛չ հեռուոր ու «երանելի» օրերուն, երկիրներու քաղաքական գործիչներն ու պետութիւններու օրէնսդիր մարմինները, ամրան ընթացքին կը վայելէին իրենց «վաստակած» հասգիստի իրաւունքը եւ քաղաքական դաշտը, անուազն մէկ-երկու ամիս կ'ամայնար:

Հիմա այդպէս չէ, վտանգաւորին սահմանը շատոնց անցած աշխարհա-քաղաքական գարգացումները այլեւս նկատի չեն աններ տարուան եղանակները եւ ւաէլին՝ թիկունքէն գիրար կը հարուածեն ճիշդ այն ատեն, երբ դիմացինը բնաւ չ'անկախելու մանտրինակ սարդանք...

Ամիսներ ամառ, երբ Մերձուոր Արեւելքի գաղթականներուն օժանդակելու համար Երամիութիւնը վեց միլիար տուար խոստացած էր թուրքիոյ, «Արարատ» օրաթերթը գրեց, որ եղածը միայն քաղաքական ածարարութիւն է: Հակառակ «թրքական քաղաքական միտքի ճկունութեամբ» հիացողներուն՝ օրաթերթը գրեց նաեւ, թէ Երուսակ, իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, երբեւէ անշահախնդիր Նիթական օգնութիւն չ'է ցուցաբերած եւ ոչ մէկ պետութեան: Եւ, եթէ նոյնիսկ պատահած է, ապա յատուկ դիմացինին քաղաքական զգօնութիւնը տկարացընելու նպատակով: Այդպիսի եւ Երուսակական քաղաքականութիւնը եւ այստեղ դիւանագիտական առումով ոչինչ կայ պահարակելի:

Ով՞ ով, սակայն հայ ժողովուրդին շատոնց ծանօթ են քաղաքական այդ խարդաւանքները:

...Սոյն տարուան Յունիս 2-ին, Գերմանիոյ Պունտեսթակը ընդունեց Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւը, որ ունի՝ «1915 թ. հայերու եւ միւս քրիստոնեայ փոքրամասնութեան Յեղասպանութեան յիշատակի եւ ոգեկոյճման մասին» անուանումը:

Բանաձեւը ընդունուած է ճշդ մեծամասնութեամբ՝ ունեւալով ընդամենը մէկ դէմ եւ մէկ ձեռնալի ձայներ: Ելոյթ ունեցողները միաձայն ընդգծած են անցեալի հետ ամերտումի անհրաժեշտութիւնը, նաեւ՝ Հայաստանի եւ թուրքիոյ հաշտեցման գործընթացին նպաստելու մոլումները:

Պունտեսթակի մէջ բարձրածայնած են նաեւ Օսմանեան թուրքիոյ ոճրագործութեան մասին, նաեւ այն մասին, որ Գերմանիոյ քայլը ոչ թէ հայց եւ մեղադրանք, այլ խոնարհում՝ գոհերու յիշատակին առջեւ:

Եւ, ըստ մեզի, ամենէն կարեւորը. ընդունուած բանաձեւին մէջ յստակօրէն ընդգծուած է Օսմանեան կայսրութեան դաշնակից Գերմանիոյ մեղակից դերակատարումը Հայոց Յեղասպանութեան մէջ:

Պունտեսթակի մէջ Հայոց Յեղասպանութեան մասին բանաձեւի ընդունումէն վերջ նիստերու դահլիճին մէջ ներկայ հայերը իրենց շնորհակալութիւնը յայտնուող պատասաններ եւ Հայաստանի ոգոջակը բարձրացուցին:

Պերլին հաւաքուած հայերը որոշման հրապարակումէն վերջ հայոց անաւորական քոչարի պարեցին՝ ծածանելով Հայաստանի Հանրապետութեան եռագոյնը...

Գերմանիոյ Պունտեսթակի պատմական այս որոշման մասին իրենց կարծիքները յայտնեցին նաեւ Անդրկովկասի մէջ Գերմանիոյ գլխաւոր հովանաւորեալ Վրաստանի քաղաքական գործիչները, որ այսպիսի պարագայներու համար բացառիկ իրողութիւն է: Այս հանգամանքը անգամ մը եւս կը բացատրէ, որ այս ամբողջ լաւագոյնս ծրագրուած եւ լրջագոյն քաղաքական միջոցառում էր:

Ահա, թէ ինչ կը գրէ վրացի յայտնի քաղաքագետ Կելա Վասած. «Այս պարագային տուեալ բանաձեւը միանշանակ քաղաքական քայլ էր: Ես գիտեմ նաեւ, որ մէկ պատգամաւոր դէմ եղած է, միւսը՝ ձեռնպահ, իսկ մնացեալները՝ կողմ: Ըստ իս, այս քայլը պայմանաւորուած է թուրքիա-Գերմանիա փոխյարաբերութիւններով: Կը կարծեմ, թէ այստեղ պետք է նկատի անել այն, որ Երտողան կը շարունակէր բաւական կոշտ պայմաններ առաջադրել Երամիութեան: Ինչ կը վերաբերի այն հարցին, թէ ասիկա արդեօք Գերմանիոյ կողմէ թուրքիոյ հասցուած ապտակ էր, ապա ես բնաւ հակուած չեմ այս կամ այն պետութեան քայլերուն մէջ զգացականը տեսնել, այլ միայն իրատեսական, ստանասիրտ ու ճշգրիտ հաշուարկներ: Գերմանիան հիմա կրնայ օրինակ ծառայել՝ իր անցեալին հետ ամերտուելու առումով, սակայն իւրաքանչիւր երկիր ինքնուրոյն պետք է գայ այդ ըմբռնման»:

Վրաց քաղաքագետին միտքը կը գարգացնէ գերմանացի պատգամաւորը. «Պունտեսթակի այս բանաձեւը բարոյապետ պատուարժան քայլ է, ինչպիսին տարիներ ամառ Ֆրանսայի Ազգային ժողովին որոշումն էր»:

Սխալ, եթէ ոչ մոլորեալ են անոնք, որոնք կը կարծեն, թէ թուրքիոյ քաղաքական հոգեւոր հայրիկը Ամերիկան է: Միակ հաւատարիմ ու խնամակալ «հայրիկը» միշտ ալ Գերմանիան եղած է, եւ Օսմանեան կայսրութեան ու յետագային նաեւ թրքական հանրապետութեան արհեստագործութեան ամբողջ ընթացքին անոնք՝ «հոգեւոր հայրիկի» այդ անպատուաբեր կեցողմին արժանանալու համար միշտ առճակատած են այսպիսի յաւակ-

նութիւններ ունեցող ուրիշ քաղաքական «բորենի» մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ հետ:

Այս օրերուն, սակայն, կատարուած է այն, ինչ կատարուած է՝ Գերմանիան ընդունած է Հայոց Յեղասպանութիւնը, մասնակիօրէն մատնանշելով իր մեղակից գործուներութեան մասին:

Եւ այս ամբողջը կատարած է դոյզն իսկ չչեղելով գերմանական անաւորական քաղաքականութեան հաշունակատութեան, գաղտնապահութեան եւ հարուածին դիպուկութեան սկզբունքայնութեան:

Նոյնիսկ քաղաքականութեան հետ կապ չունեցող մարդիկ չեն կրնար պատահականութիւն սեպել արդէն իսկ պատմական դարձած այն հանգամանքը, որ գերմանական Պունտեսթակի կողմէ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը տեղի ունեցաւ ճիշդ ու ճիշդ այն օրը, երբ 95 տարի ամառ, Պերլինի մէջ, ծայր ամառ արհեստաբար թաւաթ փաշան դիտապատ ընող Սողոմոն Թեիլերեանի դատավարութիւնը...

1921 Յունիս 2-ին գերմանական դատարանի մէջ Սողոմոնի դատապաշտպան դոկտոր Սիմայեր Քիր իր պաշտօնական ճանի մէջ ըսաւ.

«Սողոմոն Թեիլերեան ինք չէր, որ փողոց կ'իջնէր թաւաթ փաշան սպաննելու, անոր հետ կ'իջնէին դարերը, միլիոնաւոր սպաննուածները:

Ան իր ձեռքով իր ամբողջ ժողովուրդին պատուող դրօշակը կը տանէր, ողջ-ողջ խոշտանգուածներուն, իր լկուած ընտանիքին դրօշակը...»:

Գերմանիոյ մէջ ինչ միլիոն թրքական համայնքի առկայութեամբ, այս մէկը յիշուի, Երտողանին եւ անոր համախոհներուն հասցուած ամենէն մեծ ապտակն էր: Ապտակ էր նաեւ բոլոր անոնց համար, որոնք առ այսօր ծանօթ կենդանիին յամառութեամբ կը հաւատան թրքական դիւանագիտութեան՝ ճկուն եւ իմաստուն ըլլալու մասին հեթեթներուն:

Ըստածին լաւագոյն վկայութիւնը այն փաստն է, թէ ինչպէս արձագանգեցին թրքական իշխանութիւնները Գերմանիոյ խորհրդարանի կողմէ Հայոց Յեղասպանութեան մասին բանաձեւի ընդունման:

Թուրքիոյ նախագահ Ռեճեփ Թայիպ Էրտողան նախ յիշեցուց, որ թուրքիոյ տարածքին շուրջ 100 հազար հայ կը բնակի:

«Անոնց կէտը մեր քաղաքացիներն են: Եթէ մենք նրբակատ չըլլայինք, մեր ոչ քաղաքացի հայերը ինչո՞ւ պիտի պահէինք: Երտողայի պէս գանտը Հայաստան կը դրկէիք եւ օր մը պիտի ընենք ասիկա...»:

Այսպէս սպառնացած է Էրտողան, որ, ի դէպ, այսօրինակ սպառնալիքներ ինչեցուցած էր նաեւ անցեալ տարի: Թուրքիոյ նախագահը յայտարարած է, թէ՛ Գերմանիան ամենավերջին երկիրն է, որ իրաւունք ունի գիրեք Յեղասպանութեան մէջ մեղադրելու եւ գերմանացիներուն դիմելով՝ խորհուրդ տուած է վերանայիլ Հոլոքոսթի ճանաչումը:

«Պունտեսթակի մէջ ինչ կ'ըսես, - յոխորտացած է ան Գերմանիոյ հասցին, - անգամ մը եւս կ'ընդգծեմ, մենք մեր անցեալն ամենալու պատճառ չունինք: Սակայն մեզ, Հայոց Յեղասպանութեան մասին բանաձեւերով սպառնացող երկիրներէն ամեն մէկուն ետին միլիոնաւոր անմեղ մարդոց արիւնը կայ»:

Հոս թերեւս ճիշդ է Էրտողան, սակայն այն վերապահութեամբ, որ ինչպէս միշտ, ան իր դէմ ինչո՞ւ մեղադրանքներուն մասին խօսելու փոխարէն կը փորձէ մեղքի իր բաժինը բարդել ուրիշ ուժերու վրայ, որոնք այս կամ այն ձեւով գոնէ փորձ կ'ընեն մեղմել պատմական մեղսագործութեան իրենց բաժինը...

Յ.Գ. Յարգելի ընթերցող, եթէ նկատեցիր, այս յօդուածին առաջին մասին մէջ, ի՞նչ իսկ չեղաւ, թէ այս կապակցութեամբ ինչ վերաբերմունք ցուցաբերեց հայոց քաղաքական միտքը:

Ի՞նչ թեր է դէմ կարծիքներ ինչեցին մեր պետական այնտեղուն կողմէ:

Այդպիսի կարծիքներու մասին խօսք չեղաւ, ո՛չ թէ կողմակալութեան, այլ կարծիքներու ի սպառ բացակայութեան պատճառով:

Հայաստանի Հանրապետութեան որեւէ գերատեսչական մարմնի կողմէ այս առնչութեամբ եւ ոչ մէկ համապատասխան մեկնաբանութիւն կամ բացատրութիւն տրուեցաւ:

Նոյնիսկ ո՛չ ոք փորձեց բացատրել, թէ ինչո՞ւ այս ամբողջը տեղի ունեցաւ ճիշդ Յունիս 2-ին, եւ ինչո՞ւ Գերմանիան որոշեց այսպէս հետեւողական, Յեղասպանութեան 101 տարի վերջ հաշի պահանջել թուրքիայէն... Եւ եթէ տեղի ունեցաւ այն, ինչ տեղի ունեցաւ՝ մեր քաղաքական ո՞ր մէկ ատենը գերմանացիներուն պահանջը կամ առաջարկ ներկայացուց գաղտնազերծել իրենց արխիւները... առաւել եւս հիմա, այս պահուս, երբ գերմանացիները ընդունեցին Յեղասպանութեան փաստն ու իրենց մեծ մեղքի առայժմ փողք բաժինը...

Չենք կարծեք, որ այս հարցերուն պատասխանները իրենց մէջ պետական գաղտնիութիւն կը պարունակեն: Առաւելաբար հակուած են մտածելու, որ եղածը մեր քաղաքական այնտեղուն կողմէ իրավիճակ ո՛ր ճիշդ ընկալելու եւ գնահատելու կամ մեր մէջ ինչն է ի վեր բոյն դրած անտարբերութեան արդիւնք է...

Այս բոլորին մասին, սակայն այս յօդուածին երկրորդ եւ վերջին մասով:

ԷՏՈՒՐՏ Ա.ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐ»

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԶՐՈՅՑ
ԴՊԿՏ. ՀՐԱՉ ԶԻՆԽԿԻՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Երկէ երեկոյեան, Նոր Հանոյ 3.4.Ա.Մ.-ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ այցով Լիբանան գտնուող նախկին լիբանանահայ Դոկտ. Հրաչ Զիլինկիրեանի հետ «Ազգային Մարտահրաւրները» խորագրեալ գրոյց-հանդիպումի ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ» օրաթերթի եւ ներկայութեամբ Ս.Մ.Ս.Կ.ի Լիբանանի Շրջանի Վարիչ Մարմնի ատենապետ Ընկ. Կիրակոս Թիթիսեանի եւ անդամներուն, մասնաճիւղերու եւ միութեանկան ներկայացուցիչներուն, ինչպէս նաեւ քննարկուելիք նիւթով հետաքրքրուած հասարակութեան:

«ԱՐԱՐԱՏ» օրաթերթի տնօրէնուհի Ընկ.հի Անի Եփրեմեան քանցման խօսքով ներկայացուց օրուան բանախօսը եւ յատուկ յիշատակումով մատնանշեց որ Պէրլուք ծնած հիւրին բրիտանական անցագրին մէջ նշուած է Նոր Հանոյը, որպէս ծննդավայր, հետեւաբար կարելի է արդարօրէն քել Եր Դոկտ. Զիլինկիրեան վերադարձած է իր ծննդավայրը, ուր տակաւին կ'ապրին մարդիկ, որոնք անձամբ ծանօթ էին անոր, որպէս մանուկ, ինչպէս նաեւ անոր ծնողաց եւ հարազատներուն:

Եփրեմեան ապա ներկայացուց օրուան բանախօսը որպէս Օքսֆորտ համալսարանի դասախօս, որուն քննարկումները, վերլուծումները եւ առաջարկները հիմնուած են իր քաղաքական, ընկերաբանական, տնտեսական եւ աստուածաբանական ուսմունքներուն վրայ եւ կը բխին իր մատուրական լայն տեսողածէն:

Որպէս Հասարակաբանական Գիտութիւններու դոկտոր, ան 10 տարի պաշտօնակարծ է Գեմպրի Համալսարանի մէջ եւ 2012-էն ի վեր Օքսֆորտ համալսարանի Արեւելագիտութեան բաժնի մէջ Արեւելքի Զրիստոնէութեան եւ Հայագիտական ուսմունքներու դասախօս մասնագետ է: Ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ՝ Հայ եկեղեցու, Միջին Արեւելքի հայ համայնքներուն, հարաւային Կովկասի ու Դարաբարի հիմնախնդիրներուն եւ վերջին տարիներուն Միջին Արեւելքի տագնապներուն մասին:

Ապա «ԱՐԱՐԱՏ»-ի տնօրէնուհին քեմ իրաւիրեց Դոկտ. Հրաչ Զիլինկիրեանը, որ իր մասնագիտութեան ծիրին մէջ հասարակ յայտարարներէն մեկնեւ ներկայեւոր ներկայացուց ընդհանրապէս աշխարհասփիւռ հայութիւնը եւ ի մասնաւորի Միջին Արեւելքի հայութիւնը յուզող իրատեսապէս մատնանշեց որ արեւմտահայերէնի գծով չի նկատեր գայն որպէս վտանգուած լեզու, այլ յաղթանակած, որ 100 տարիներ շարունակ հակառակ հողի չգոյրութեան, սակայն տակաւին կը շարունակեալ պայրիլ եւ մտալ գործածական եւ ծաղկող ու զարգացող լեզու: Ըստ Զիլինկիրեանի, արեւմտահայերէնը չէ որ նահանջած է, այլ գայն գործածողները, այսինքն մենք՝ իբրեւ հաւաքականութիւն:

Ներկաներ, իրենց կարգին, երբեմն հակառակ կարծիքներով եւ երբեմն ալ համաձայնելով բանախօսին հետ, անոր ուղեցին իրենց հարցերը, որուն գծով ալ տեղի ունեցան գրոյց-քննարկումներ եւ հարցադրումներ, ինչ որ եկեղեցի կու տայ որ օրուան ձեռնարկը հասած էր իր նպատակին եւ յաջողած:

ԹԹԱՎԿԻՑ

Թրքական «Գորշ գայլեր» ծայրայեղ ազգայնական կազմակերպութեան քաղաքական թեւը հանդիսացող Ազգայնական շարժում կուսակցութեան նախագահ Տեւրթ Պահչելի, իր կուսակցութեան Յունիս 8-ի նիստին ընթացքին արտայայտուած է Գերմանիոյ խորհրդարանին կողմէ Հայոց Յեղասպանութեան վաւերացման մասին՝ ցոյց տալով, որ վերջին 101 տարիներուն շատ բան չ'է փոխուած ազգայնամուլներու մտայնութեան մէջ:

Թրքական «Միլիլիթ» թերթը կը գրէ, թէ Պահչելի արդարացուած է երիտօրէններուն կողմէ հայերը տեղահանութեան ենթարկելու որոշումը՝ գայն անուանելով «հիանալի որոշում»:

Օգտագործելով թրքական կեղծ թէգերը՝ ան մասնաւորապէս ըսած է. «Ով ի՞նչ ուզէ, թող ըսէ. թուրք ժողովուրդի թիկունքէն դաշունահարածներու տեղահանութիւնը հիւանալի քաղաքական որոշում էր, որ փրկեց թրքական հայրենիքը: Փառք»

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՎԱԿԼԻ ՈՐՈՇՈՒՄ ԷՐ»

Աստուծոյ, որ կատարուած է այն, ինչ անհրաժեշտ էր: Տեղահանութիւնը տեղի ունեցաւ: Այսօր ալ թէ նման իրավիճակ ստեղծուի, անիկա անխուսափելի պիտի ըլլայ: Այդ ժամանակաշրջանի իթթիհատական (երիտօրէններ) ղեկավարները ազգային գիտակցութեամբ կատարած են իրենց պարտականութիւնը:

Պահչելի խօսած է նաեւ Գերմանիոյ խորհրդարանին մէջ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւին կողմ քուէարկած թուրք պատգամաւորներուն մասին՝ կրկին օգտագործելով վիրաւորական ձեւակերպումներ: Ան համաձայն գտնուած է վերոնշեալ պատգամաւորներուն արիւնը գնելու անհրաժեշտութեան մասին Էրտողանի կատարած անհեթեթ յայտարարութեան, ւաւեցնելով, որ այդ պատգամաւորներուն արիւնը «այս-բան» փճացած է, որ նոյնիսկ կարելի չ'է գայն արին կոչել: